

Projekt: Zriadenie Múzea holokaustu v Sereďi

Projekt bol realizovaný v rámci Regionálneho operačného programu, prioritná osi 3 Posilnenie kultúrneho potenciálu regiónov a infraštruktúra cestovného ruchu (ROP PO3).

- Číslo výzvy ROP-3.1-2013/01
- Výška schváleného nenávratného finančného príspevku (NFP) 2 489 990,44 EUR
- Miesto realizácie projektu je v meste Sereď
- Zmluva o poskytnutí nenávratného finančného príspevku č. Z2213012005601 bola podpísaná dňa 28.10.2014.
- Samotná fyzická realizácia stavebných prác začala dňa 4.2.2015 odovzdaním staveniska.
- Predpokladaný termín ukončenia stavebných prác je október 2015.
- Výsledok projektu bude prezentácia jedinečného, autentického priestoru židovského pracovného tábora, v ktorom bude inštalovaná expozícia s tematikou nadväzujúcou na históriu objektu a dejiny holokaustu. Sprístupnenie objektov múzea verejnosti je plánované v roku 2016.

Popis súčasného stavu: SNM – MŽK, Múzeum holokaustu v Sereďi bolo otvorené 26. januára 2016 na mieste bývalého pracovného a koncentračného tábora. Rekonštrukciu pôvodných barakov a následné inštalovanie muzeálnych zbierok zabezpečilo Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry.

V období druhej svetovej vojny po prijatí protižidovskej legislatívy sa Židia stali pre slovenský štát nepohodlnou záťažou a sociálnym problémom. Hľadali sa spôsoby a metódy, ako hospodársky a spoločensky degradovaných ľudí zaradiť do produktívnej, štátu prospešnej činnosti. Pôvodne malo vzniknúť desať pracovných táborov, ale pre finančnú a časovú náročnosť vznikli len tri: Nováky, Sereď a Vyhne. Už v čase budovania táborov sa však pripravovalo iné radikálne opatrenie riešenia židovskej otázky – deportácie desiatok tisícov Židov z územia Slovenska.

V pracovných táboroch sa výrobná činnosť realizovala v tzv. podnikoch, dielňach a pracovných skupinách. Tie sa delili na zárobkovo činné a nezárobkovo činné. Hlavným podnikom a najväčšou dielňou v seredskom tábore bola stolárska dielňa. Nachádzali sa tam aj ďalšie: hračkárska, betonárska, zámočníctvo, klampiarstvo, sústružníctvo, čalúnnictvo, výroba

Stolárska dielňa, Zdroj: SNA

kufrov, konfekčná dielňa, klobučníctvo, výroba sieťok, chov angorských zajacov, spracovanie angorskej vlny, kožušníctvo, výroba šnúrok, chemotechnika, hodinárstvo, nádennické práce. Hlavným cieľom nezárobkovo činných podnikov bolo, aby slúžili potrebám tábora a táborovej samosprávy. Patrili k nim

proviantúra so sklodom, kuchyňa, jedáleň, pekáreň, krajčírka dielňa, obuvnícka dielňa, polícia, poriadková služba, ošetrovňa, lekári a zubári, práčovňa, škola, jasle, detská opatrovňa, chov dobytky, maštalná služba, nádennické práce, sklad dreva, kancelárie.

Židovská nemocnica bola presťahovaná z Bratislavy v lete 1942. Po niekoľkých mesiacoch sa stala centrálnou táborovou nemocnicou pre Židov. V areáli tábora sa nachádzala aj vila veliteľa tábora a budova veliteľstva.

Tábory strážili príslušníci Hlinkovej gardy. Panoval v nich prísny väzenský režim. Väzni sa stali terčom ponižovania a násilia, fyzického a psychického týrania. Po vypuknutí Slovenského národného povstania tábor v Seredi obsadili nemecké jednotky. Vojaci SS v ňom zaviedli teror, ktorého súčasťou boli aj dlhé nočné pochody väzňov na *appellplatz* sprevádzané mučením a vraždami.

Jednou z obetí krutého zaobchádzania sa stal koncom septembra 1944 aj rabín Jozef Ungar z Piešťan. Rabína predvolalo vtedajšie vedenie tábora, konkrétne Franz Knollmayer, do budovy veliteľstva, kam si mal priniesť veci potrebné na vykonávanie náboženských obradov. Esesáci

Súčasný pohľad na miesto bývalého appellplatzu, Foto: SNM – MŽK, Múzeum holokaustu v Seredi

na čele s Knollmayerom ho prinútili vykonávať tieto náboženské obrady, pričom ho začali kruto týrať a biť. Potom ho vyviedli na chodbu, kde Knollmayer do

rabína ešte kopal a napokon ukončil jeho život strelou do hlavy. Táborom prešlo približne 16-tisíc Židov. Posledný transport z koncentračného tábora v Seredi odišiel 31. marca 1945, necelý mesiac pred koncom vojny. „V ten deň bol veľký zhon a Brunner pendloval na svojom aute medzi nádražím a táborom, kým sa mu nepokazil chladič. Po príchode do tábora poslal po mňa, aby som mu ho opravil. Veľavravne na mňa pri tom pozrel a sľúbil, že ma za to odmení. Kým sme to spolu s niekoľkými montérmi opravovali, všimol som si, že prepustil väznených partizánov. Boli to všetko nežidia. Myslel som si, že aj mňa bud' prepustí, alebo na mieste zastrelí. Po ukončení opráv podišiel ku mne a povedal: Ty si môžeš vybrať, ktorým vagónom pôjdeš!“ spomína na posledný transport Šmuel Givoni, ktorý bol zároveň posledným deportovaným Židom zo Serede. O deň neskôr, 1. apríla 1945, sovietske vojská oslobodili mesto aj tábor.

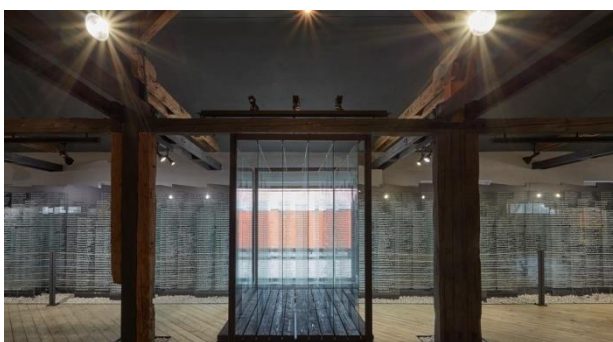
Expozícia číslo 1

Expozícia číslo 1 je venovaná „riešeniu židovskej otázky“ na území Slovenska v rokoch 1938 až 1945. Slovenský štát systematicky prenasledoval svojich občanov židovského pôvodu. Veľkoplošné fotografie poukazujú na postupný proces vyčleňovania židovskej menšiny zo všetkých oblastí života. Ukážky dobovej tlače dokumentujú protižidovskú propagandu. Slovenská vláda vypravila od 25. marca 1942 do 20. októbra 1942 za hranice Slovenska 57 transportov a v nich 57 752 Židov. 19 transportov smerovalo do Auschwitzu, zvyšných 38 do oblasti v okolí mesta Lublin.

Expozícia č. 1, Foto: SNM-MŽK-Múzeum holokaustu v Seredi

„V Seredi sme prežili trápenie a ponižovanie, žili sme v ustavičnom strachu. Keď som mal dvanásť rokov, v tábore som sa prvý raz zamiloval do dievčatka v rovnakom veku. Volala sa Marika Raabová. V Auschwitzu som ju videl poslednýkrát, keď išla oproti mne so svojou matkou. Kam?! V Seredi som naposledy videl svoju babku Janku, svojich strýkov, rodinu Rosenzweig z Predmiera a rodinu Blumovú z Vrbového. Všetci razom a navždy zmizli z môjho života.“ (Naftali Fürst, 1932)

Expozícia č. 1 – sklenené tabule s menami, Foto: SNM – MŽK, Múzeum holokaustu v Seredi

Sklenené tabule obsahujú menné zoznamy deportovaných ľudí zo štyroch transportov,

ktoré boli vypravené zo Slovenska v roku 1942 počas prvej vlny deportácií. Slovenská vláda platila Tretej ríši za každého deportovaného Žida 500 ríšskych mariek. Posledná časť expozície je venovaná Slovenskému národnému povstaniu, účasti Židov na ňom a jeho potlačení zo strany nacistov a predstaviteľov slovenského štátu, čo bolo sprevádzané vypaľovaním obcí a hromadnými čistkami.

Súčasťou expozície je aj autentický deportačný vagón. Bol dvakrát využitý ako súčasť transportov, ktorých cieľovou stanicou bol koncentračný a vyhladzovací tábor Auschwitz. Tieto tzv. dobytčie vagóny sa stali jedným zo symbolov tragického osudu Židov.

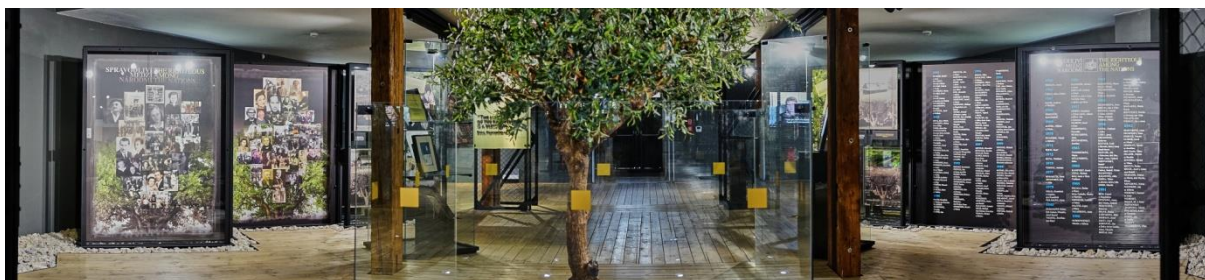
Dobytčí vagón, Foto: SNM – MŽK, Múzeum holokaustu v Seredi

„Vagóny boli plné. Ženy oddelili od mužov. V našom vagóne boli len ženy. Bolo nám veľmi ťažko. Deportovali nás vo veľkej zime. V našej cieľovej stanici sa vagóny otvorili, vonku bol krik a stáli tam príslušníci SS so psami a zbraňami. Ešte viac sme sa báli.

Mysleli sme si, že je to náš koniec.“ (Olga Wollnerová, 1930)

Expozícia číslo 4

Expozícia číslo 4 je v prvej časti venovaná tým nacistickým koncentračným a vyhladzovacím táborom, do ktorých bola deportovaná väčšina Židov zo Slovenska. Nachádza sa tu pripomienka konferencie vo Wannsee, počas ktorej nacisti v roku 1942 definitívne rozhodli o priemyselnom spôsobe konečného „riešenia židovskej otázky“. Na jeho vykonávaní sa podieľali aj predstavitelia slovenského štátu.

Expozícia č. 4 – Spravodliví medzi národmi, Foto: Peter Vanko

Medzi exponátmi je napríklad časť kože s vytetovaným číslom či keramické odliatky topánok obetí tábora Auschwitz.

Z celkového počtu približne 90-tisíc Židov bolo z územia slovenského štátu zavraždených približne 70-tisíc. Počet obetí pripomínajú žlté Davidove hviezdy v expozícii múzea.

Svetlom nádeje pre prenasledovaných sa stali činy jednotlivcov, ktorí sa rozhodli riskovať vlastné životy, aby uchránili tie cudzie. Štát Izrael udeľuje za nezištnú záchranu Židov ocenenie Spravodlivý medzi národmi. Práve týmto čestným ľuďom a ich pamiatke je venovaná posledná časť expozície číslo 4.

„Kto zachráni jeden život, akoby zachránil celý svet.“ (Talmud)

Návštevnosť a edukačné aktivity

Vzdelávanie v múzeu, Foto: Peter Vanko

Súčasťou SNM – MŽK, Múzea holokaustu v Seredi je vzdelávacie stredisko, ktorého cieľom je poskytovať výchovno-vzdelávacie podujatia, semináre a školenia zamerané na oboznamovanie pedagógov, žiakov, študentov a širokej verejnosti s dopadom holokaustu na život Židov na Slovensku a v Európe. Prostredníctvom vzdelávacích aktivít sa snažíme osloviť základné školy, stredné

školy, vysoké školy, pedagógov, ale aj širokú odbornú a laickú verejnosť. Pričom za hlavný cieľ vzdelávacích programov považujeme predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie.

Medzi rokmi 2016 – 2018 navštívilo múzeum viac ako 57 828 návštevníkov. Z toho tvorili viac ako 39 000 žiaci a študenti, z ktorých 33 333 absolvovalo vzdelávanie, čo predstavovalo 875 poskytnutých vzdelávacích programov.